ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 100, Ocak 2020, s. 110-121

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.39229>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
12.10.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.01.2020

Dr. Öğr. Üyesi Şebnem GÜRSOY ULUSOY

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
Medya ve İletişim Sistemleri
sgursoy@gelisim.edu.tr

TÜRKİYE'DEN YURTDIŞINA BEYİN GÖÇÜ: ÖRNEKLERLE YAŞANILAN İLETİŞİM SORUNLARI

Öz

Toplumsal ve sosyal değişimin temelinde teknoloji buna bağlı değişime uğrayan kültürel yapı yer almaktadır. Bu değişim iş yaşamını, aile yaşamını da değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Modern zamanların makineleşen ve steriotipleşen insanın temelinde yalnızlaşma yer almaktadır. Yalnızlaşan insan aslında aile, akraba ve vatan bağlarını kaybetmektedir. Modernleşen, bireyselleşmiş insan bağ kurmakta, ilişkilerini uzun süre sürdürmekte kısıtlılıklar yaşamaktadır. Yaşadığı iletişim kısıtlılıkları sadece arkadaş çevresiyle değil, gelecekte eşiyle, çocuklarıyla da devam eden bir kısıtlılığa doğru evrilmektedir. Araştırmanın temelinde özellikle Türk toplumunda toplumsal olarak insanların birbirleriyle kuramadıkları iletişim sorunları incelenmiştir. Beyaz yaka veya prekaryanın kendi ülkesi yerine başka bir ülkede var olmayı tercih etmesi nedenleri araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, beyin göçü, beyaz yaka, prekarya

BRAIN DRAIN FROM TURKEY TO ABROAD: COMMUNICATING PROBLEMS TO THE EXAMPLES LIVEABLE

Abstract

At the basis of social and social change lies the cultural structure that is subject to technology-related changes. This change changes and transforms business life and family life. Loneliness takes place at the basis of the mechanized and stereotyped man of modern times. The lonely person actually loses his family, relatives and homeland ties. Modernized, individualized people are bound by, forming relationships, and maintaining their relationships for a long time. The communication constraints that she experiences are evolving towards an ongoing limitation not only with her friends, but also with her husband and children in the future. On the basis of the research, communication problems that people could not communicate with each other socially, especially in Turkish society, were examined. The reasons why white collar or precaria prefer to exist in another country instead of their own country have been investigated.

Keywords: Migration, brain drain, white collar, precaria

Giriş

Toplumlar farklılaştıkça ve karmaşıktıkça toplumsal bütünleşmeyi ve toplumsal örgütlenmenin maksimum verimliliğini sağlamak için kültürel sistemlerin daha soyut, esnek ve evrensel olması gerekmektedir (Smith, 2007, 51-52). Emile Durkheim'a göre; toplumsal bütünleşme yokluğu ve hızlı toplumsal değişim toplumsal bozulmayı da beraberinde getirmektedir (Smith, 2007, 24). Bu anlamda bakıldığında kültür kavramı önemli bir unsurdur. Toplumsal değişim kültürel bir değişim sürecidir. Kültürün değişim sürecinde göç kavramı da önemli bir yer teşkil etmektedir. İnsan göçü dünya tarihinin her döneminde rastlanan sosyal, kültürel, ekonomik değişimlere neden olan bir durumdur (Yavuzer, 2010, 94). Özellikle Guy Standing son dönemde yeni bir kitlenin varlığından bahsetmektedir. Prekarya ismini verdiği bu kitle iyi eğitim almış sürekli işlerde süresiz çalışan bir beyaz yaka kitleyi tanımlamak için kullanılmaktadır. İş hayatında yaşadıkları iletişim kısıtlılıkları onları başka bir ülkede ve sürekli değişen işlerde çalışmaya yönlendirmektedir (Standing, 2014, 250-260). Türk toplumundaki beyin göçü ve iletişim kısıtlılıkları kapsamında yapılan araştırmada özellikle Türk toplumunda 1990 sonrasında yoğunlaşan yurt dışı göçlerin neden ve sebepleri göç eden kişilerle derinlemesine mülakat yöntemiyle araştırılmıştır. Bulunan sonuçlar içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Özellikle 30-45 yaş arasında aktif çalışma döneminde olan beş (5) kişiyle kendi doğdukları ülke yerine, neden başka bir ülkede yaşadıkları üzerine görüşülmüştür. Bu kişiler farklı ülkelere çalışma amaçlı ve okuma amaçlı giden kişilerden oluşmaktadır. Demografik özelliklerine bakıldığında orta ve üstü (B, b+) ailelerden gelen gençlerin daha iyi bir eğitim ve daha iyi bir yaşam amacıyla (vaadiyle) farklı bir ülkede yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Aşırı modernleşmenin vatan, millet, ulus, din, dil birliği gibi kavramları örselediği bu anlamda yurt dışında eğitim alan gençlerin veya Türkiye'deki uluslararası şirketlerde çalışan gençlerin bir zaman sonra kendi doğup büyüdüğü kültürden uzaklaşıp koptuğu diğer kültüre adapte olmaya başladıkları görülmektedir. Oğuz Atay *Bir Adamın Romanı* eserini yazdığı hem köklerine bağlı geleneksel hem de modern bir bilim adamının tanımını yapmıştır. Modernleşme aydın olma, bilim ada-

mı olma kavramlarının kendi kökünden ve geleneklerinden vazgeçmek olmadığını anlatmıştır (Karaca, 2012, 1002).

1. Küreselleşme ve Göç Kavramı

İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmelerinin birçok nedenleri bulunmaktadır. İklim kaynaklı, ekonomik kaynaklı, siyasal kaynaklı, eğitim kaynaklı, beyin göçü, emekli göçü temel göç nedenleri olarak görülmektedir (Aksoy, 2012, 294-295). Küreselleşme ile birlikte değişen önemli noktalardan biri de değişen kültürel yapıdır. Ürünlerin kültürel anlamın taşıyıcısına dönüşme sürecinde, kuramsal anlamda sembolik etkileşim teorisiyle açıklanmaktadır. Nesnelere ilişkin kavramlar insanların birbirleriyle sosyal etkileşiminin sonucunda ortaya çıktığı varsayımına dayanmaktadır. Bu kavrama göre, nesnelere ilişkin anlamlandırmalar, toplumun ortak biçimde kabul ettiği semboller aracılığıyla üretilmektedir. Dolayısıyla, insanlar yaşadıkları dünyayı kendi dünyalarında manalandırırken, nesnelerin ve de olayların toplum tarafından onlara yüklenen sembolik manalarından yola çıkarak kavramaktadırlar (Özeltürkay, Bozyiğit, 2017, 156). Bu kavrama süreci modern toplumla birlikte farklı bir boyuta evrilmiştir. Yerel imgelerin yerini uluslararası imgeler ve semboller almaya başlamıştır. Çocukluktan itibaren yabancı sembolere maruz kalan çocuklar, gençlik dönemlerinde çok daha kolay ülkeleri yerine başka bir ülke de yaşamaya adapte olabilmektedir. Bu anlamda bakıldığında başka bir ülkenin kültürüyle iletişim ve etkileşim kurma konusu aslında kültürlerarası iletişim konusu içinde yer almaktadır. Kültürler arası iletişim araştırmaları ve çalışmaları farklı kültürlerle mensup kişilerin kurdukları iletişim süreçleriyle ilgilenmektedir (Aksoy, 2012, 298). Özellikle son dönemde değişen teknolojiyle birlikte bir yerden bir yere gitmek çok daha kolaylaşmıştır. Bu durum göç kavramının önem kazanmasına neden olmaktadır.

Göç kavramı açısından bakıldığında ilk insan itibaren göç kavramının var olduğu görülmektedir. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta da göç kavramının tarihinin insanlık tarihi kadar eski bir tarihi olduğudur (Kurtuluş, 1988, 172-175). İlk çağlarda göç eden topluluklar daha iyi bir yaşam koşuluna ulaşmak amacıyla göç etmişlerdir. O dönem için daha iyi kavramı, tarıma elverişli, suyu olan araziler olarak görülmektedir. Günümüzde beyin göçü olarak nitelenen vasıflı, eğitilmiş kişilerin başka bir ülkeye göç etmesindeki temelde daha iyi bir hayat koşuluna (maddi imkana) ulaşmaktır. İhtiyaçlar listesi farklı olsa da daha iyi bir hayat koşulu arayışı devam etmektedir. Bu noktada karşımıza beyin göçü kavramı ve kişileri başka bir ülkeye göç etmeye yönlendiren nedenler ortaya çıkmaktadır. “Göçü ekonomik, politik, sosyal ve kültürel faktörlerin birlikte rol oynadığı karmaşık bir süreç olarak değerlendirmek çok daha doğru olacaktır” (Yılmaz Şener, Türgen, 315). Göç kavramı değişen politik, ekonomik ve sosyal faktörler ile alakalıdır.

1.1. Aile Yapılarına Yansıyan Değişim ve Göç Bağlantısı

Modernleşen toplumlarda özellikle aile kavramının yerini ben merkezli bir yaklaşım almaktadır. Çocuk ailenin bir parçası olmakla beraber doğduğu andan itibaren birey olduğu ve kendi özgür kararlarını alması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu anlamda çocuk aile ile büyürken aileden bağımsız bir organizma olduğunun bilincini de taşımaktadır. Aile çocuğun mutluluğu için kendisine ihtiyaç duymayan ve kendisinin de çocuğa ihtiyacı olmayacağı imajını çocuğun kafasına küçük yaşlardan yerleştirmektedir. Özellikle modernleşen toplumlarda yaşlı kişilerin yaşlı bakım evlerini çok daha yoğun olarak tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle ataerkil yapılı, daha geleneksel toplum yapılarında anne ve babaya yaşlılıklarında bakmamak ayıplanacak bir durum olarak görülmektedir. Bu anlamda geleneksel toplumlarda anne baba çocuk ilişkisi ailede

yaşam süresi devam ettikçe büyüyerek yükselen bir haldedir. Beraberlik ve birlik herşeyden önde tutulmaktadır. Modernleşen toplumda aile içindeki bireyler birbirleri olmadan hayatlarını devam ettirebilirler ve bundan memnuniyet duyarlar. Ancak modernleşen toplumlarda depresyon, yalnızlık duygusu çok daha yoğun olarak yaşanmaktadır. Ailenin verdiği güven duygusu ve yakınlığı başka yerde bulamayan bireyler bu anlamda aşırı yalnızlaşma ve başka şeylerden umut bulmaya daha çok eğilim gösterirler. Alkol, uyuşturucu, erken yaşta yaşanan ilişkiler vb... gibi

Modernleşme kavramından bahsedildiğinde teknolojiye bahsetmemek mümkün olmamaktadır. Bu açıdan özellikle 1960'lı yıllarda Marshall McLuhan'ın dünyanın evrensel bir köy haline geleceğini söylediği zamana dönmek gerekmektedir. Aslında çocukluk döneminden itibaren uluslararası sermayenin sunduğu uluslararasılaşmış markalar çocukluktan gençlik dönemine kadar yüksek bir sesle yabancı olan daha iyidir, modern, güzeldir söylemini slogan şeklinde çocukların küçük el değmemiş beyinlerine yerleştirmektedir. Bu anlamda yabancı ürünlere ve eşyalara (metaya) karşı bir arzu ve istek daha çocukluk döneminde gelişmektedir. Özellikle ailede de bu marka düşkünlüğü mevcutsa çocuğun bir zaman sonra bu markaların ülkesinde yaşama arzusu daha da büyümeye başlamaktadır. Bu anlamda tekrar karşımıza imgeler, semboller ve anlamlandırma süreci çıkmaktadır.

Özellikle Amerika'da yaşama özentsini teşvik eden marka meraklılığı kişilerin zaman içinde öz kültürlerinden kopmalarına ve başka bir kültürde yaşama isteğiyle doğdukları ülkeyi terk etmelerine kadar gitmektedir. Son dönemde artış gösteren beyin göçünün özellikle eğitim düzeyi yüksek kesimde olmasının temel nedeninin çocukluktan itibaren maruz kalınan Amerikan kültür ürünleri olduğu da görülmektedir (Kurtuluş, 1999, 50-70). Kültürün taşıyıcısı olan nesneler özellikle çocukluk döneminde yabancı sermayenin ürünleri olarak sunulduğunda yerele karşı bir bariyer geliştirmektedir.

1.2. Değişen Toplumsal Yapı ve Beyin Göçü

Göç edilen ülke için göç eden kesim ucuz iş gücü sağladığından dolayı daha çok tercih edilmektedir. Beyin göçü, yüksek düzeyde eğitime ve özelliklere sahip işgücünün daha iyi bir yaşam ve çalışma koşulları sunmasından dolayı başka ülkelere gitmesidir. İnsanlığın aslında bütün dönemlerinde görülen yer değiştirme hareketi, farklı özellikler kazansa da genellikle insanların ihtiyaçlarını karşılamak için daha iyi bir hayat arayışı ve yaşam koşullarını değiştirmesi şeklinde olmuştur. Beyin göçü, son yıllarda uluslararası göç hareketleri içinde payı en fazla artan göç türü olarak görülmektedir (Öncü, Selvi, 2018, 208).

Değişen toplumsal yapının özellikle farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşime uğramasından da etkilendiği görülmektedir. Uluslararası göç olgusuna bakıldığında sorunların başında farklı kültürlerden gelen kişilerin bir arada yaşamalarının farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim kurmakta yaşadıkları engelleri aşmaları gerekmesidir (Aksoy, 2012, 293).

Beyin göçü kavramının literatürüne bakıldığında beyin göçü brain-drain ya da beyin dolaşımı braincirculation, bilgi ve teknoloji transferi, diaspora çerçevesinde de tartışıldığı görülmektedir. (Aktaş, 2014, 38). Dünya geneline bakıldığında ithal ürün kullanımının giderek arttığı görülmektedir (Bayraç, Doğan, 2018, 20). Global sermayenin yoğun olarak ülke içine girmesi yerel ürün kullanmaya karşı isteği azaltmaktadır. Modern toplumlarda sıklıkla görülen yapısal sorun kişinin bireyselleşmeye bağlı yalnızlaşma sonucu kendini bir yere ait hissedememe durumudur. Köksüz ve yersiz hisseden kişi başka bir ülkeye göç etmeye daha hazır hale gelmektedir.

Örf adet gelenek görenek gibi kavramlar özellikle aidiyet duygusunun gelişmesi anlamında çok önemlidir. Modernleşmenin ve baş kaldırmanın temsili olan daha iyi bir hayat koşulu için başka bir ülkeye göç etme konusu aslında Türkiye’de televizyonla ve popüler kültür kavramıyla da çok ilişkilidir. “Televizyon yeni ürünleri ve yaklaşımları çok çekici formlarda insanlara aktarmakta ve insanlar gösterilenlerin çekiciliğine kapılmaktadır. Televizyon geleneksel kültürü modern kültürle değiştirmiş ve popüler kültür televizyon aracılığıyla Türkiye’de egemenlik kurmuştur” (Cereci, 2015, 9). Kültürel olarak modernleşme batılılaşma ile eşit olarak algılandığından dolayı toplumun kültürel olarak özellikle Avrupa ve Amerika’da çocuklarını okutmak istedikleri görülmektedir. Hürriyet gazetesi tarafından verilen bilgiye göre 2018 yılında hedeflenen rakam 2 bin 100 iken, 9 bin 32 öğrenci yurtdışındaki program ve projelere katıldı (18.03.2019). Özellikle aile sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin okuma amacıyla da yurt dışında eğitim görmeyi daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

2. Eril ve Dişil Kültürün, Aile Kavramı Üzerine Etkileri

Eril ve Dişil toplumsal kültür formlarındaki değişim konusu da bir diğer noktayı temsil etmektedir. Dünyanın bilinen tarihinin en başından beri var olan iki cinsiyet için belirlenen toplumsal roller mevcuttur. Bu toplumsal roller kadına kapalı bir mekandaki, rutin hayata dair günlük işleri tanımlamış, erkeğe ise avlanma, yiyecek bulma daha sonraki modern zamanda ise para kazanma, evin dış dünyadaki işlerini biçmiştir. Bu anlamda aslında toplumsal bir reform 1950’li senelerdeki sanayi devrimi ve kadının dış dünyadaki iş gücü için de aktif olarak yer almasıyla büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Dünyanın 2000 yıllık geçmişine bakıldığında bu rol dağılımında yaşanan değişim ve halen devam eden kadın erkek rollerindeki aktif dönüşüm aslında kadın ve erkek kalıplarını kökünden değiştirmiştir. Modernleşen erkekler buna bir nebze ayak uydururken bu duruma ayak uydurmakta zorlanan bir grup da mevcuttur. İlk insanlar avlanma ve toplamayla günlük gereksinimlerini karşılamış ve barınacakları alan olarak da doğanın onlara sunduğu mağara ve benzeri bölgeleri tercih etmişlerdir. Ancak insanların yerleşik hayata geçmesi emek, işletme, işveren, değer, üretim vb. kavramlarla ifade edilen olguları ön plana çıkarmıştır. Emegün üretim sürecinde yer alması her şeyden önce insanların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin meydana getirilmesi için zorunlu bir gerçekliktir (Alpago, Yıldırım, 2018, 449).

Aslında erkeğin üretim sürecindeki aktif yükü kadının iş hayatına atılmasıyla azalmış gibi görünse de toplumda erkeğin rolünü üstlenen kadın evde de aktif bir göreve sahip olmaya başlamış ve bu durum erkeğin kendin de güç kaybı görmesine neden olmuştur. Modernleşen toplum erkeğin yükünü ve statüsünü elinden almıştır. Bunun yerine kadının statüsünü yüceltmış ve farklılaştırmıştır. Aslında toplumsal rollerde yaşanan bu değişim özünde ataerkil yapıdan gelen erkeğin yaşadığı güç kaybını kabullenememe sürecini de ortaya çıkarmıştır. Yaşadığı toplum ve yaşadığı hayata adapte olamayan kişiler eşlerinden önce yaşadıkları toplumu ve ülkeyi değiştirmeye karar vermektedirler. Özellikle bakıldığında yurt dışına yerleşme kararı alan kişilerin eğitim amaçlı olarak yurt dışına giderek orada yabancı uyruklu biriyle evlenenler veya Türkiye’de evli olup yaşadıkları toplumsal rollerden ve hayattan memnun olmayıp göç edenlerin oluşturduğu görülmektedir. Uluslararası Göç Organizasyonunun verdiği bilgilere ışığında; küreselleşmeye başlayan ülkelerde, göçün hem ekonomik anlamda hem de sosyal anlamda hayatın bir parçası olduğu görülmektedir. Bundan dolayı göçe çözüm bulmak bireyler ve toplum için önemlidir (IOM,2009). Göç farklı şekillerde olabilmektedir. İşgücü göçü, aile birleşmeleri, göç ve güvenlik, kaçak göçmenlerle mücadele, göç ve ticaret, göçmen hakları, sağlık ve göç, entegrasyon, göç ve kalkınma (Yüce Dural, 2010, 3-4). Türkiye genelindeki üniversitelerde 3000 yabancı uyruklu akademisyen görev yapmaktadır (Öz, Laloğlu, 2018, 1094). Bu anlamda bakıldığında

Türkiye'nin sadece göç veren değil yoğun bir göç alan yapıda olduğun da görülmektedir. Dünya ekonomisinin önemli bir kısmını göç kavramı da oluşturmaktadır (Köktürk, 2016, 15).

3. Beyingöçü Kavramının Gelişmesi Süreci

Beyin göçü göç edilen ülke için büyük bir avantaj olsa da, terk edilen ülke için büyük bir kayıptır. Alanında uzman olan, nitelik sahibi kişilerin başka ülkelere göçü gelişmiş ülkeler için bir fırsat yaratırken, az gelişmiş ülkeden yapılan bu göç ülkeler arasındaki uçurumun daha da artmasına neden olmaktadır (Atılğan, 1986, 27). Beyin göçü fazla olan ülkelerin beyin emeğini yitirmesi ve yenilik üretecek sınıfı kaybetmesi konusu söz konusu olmaktadır. Beyin göçü aslında ülkenin beyin gücünün yitirilmesi (Gökbayrak, 2007, 66). Özellikle Amerika göçlerle oluşmuş bir kültür olduğundan dolayı en çok göç alan ülkelerden biridir. ABD'de her 10 yılda bir göçmenlik yasaları değişmektedir (Kocaoğlu, 2016, 276). Özellikle akademik alanda da yurt dışında çalışma eğilimi çok yüksektir. Akademide de her yıl beyin göçüne rastlanmaktadır (Em-sen, 1994, 298). Ancak son dönemde ülke içindeki göçü önleme konusunda çalışmalar artmıştır.

3.1. Modern Yeni Sınıf Prekarya

Genel olarak bakıldığında eğitilmiş sınıfın ülkesi yerine gelişmiş ve kendisine daha çok imkan sunan bir ülkeye yönelmesi konusu beyingöçü kavramı altında incelenmektedir. Özellikle sosyo kültürel ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının daha iyi bir hayat arayışı içinde kendi ülkeleri yerine gelişmişlik düzeyi daha yüksek olan ülkeleri yaşamak ve çalışmak için tercih ettikleri görülmektedir. Beyin göçünü dengeleyecek en önemli mekanizma göç eden kişi ve kişilerin kendi vatanı olan ülkeye geri dönmesidir. Bu durumun ülke kalkınması adına önemi büyüktür. Bu durum geçici göç olarak adlandırılmaktadır. Dönüşün gerçekleşmesini kolaylaştıracak unsurların sağlanması göç veren ülkenin kalkınması açısından önemli bir kazanım getirecektir (Gökbayrak, 2007, 76). Guy Standing bu sınıfı sürekli süresiz işlerde çalışmaya devam eden bir grup olarak nitelendirmektedir. Bu kitlenin en önemli özelliğinin şu an için ne tür bir gelişim göstereceği belirsiz bir şekilde kendini yapılandırma sürecinde olmasıdır (Hacısalıhoğlu, 2015, 250-251). Bu sınıf prekarya kavramı ile temsil edilmektedir.

İnsan doğduğu, büyüdüğü toplumu neden bırakıp gitme eğilimindedir? Herkes de bu eğilim var mıdır? Neden özellikle eğitim düzeyi yüksek kişiler başka bir ülkede yaşamayı tercih etmektedir? Bu sorular aslında toplumda artan beyin göçü olgusunu anlamak için önem teşkil etmektedir. Özellikle göç eden kişinin kendi toplumu dışındaki topluma ve ülkeye fayda sağlama-sı kendi doğduğu büyüdüğü ve ona emek harcayan ülkeye hiçbir faydasının olmaması durumu da önemli bir durumu oluşturmaktadır (Arslan, 2017,3). Bu anlamda ülkelerin beyin göçünü azaltma yönünde çalışmalar yapması son derece önemlidir. Söz konusu durum işgücü hareketliliğinin devam etmesi ile beşeri sermayenin büyüme oranındaki azalma tehlikesine ve gelecek neslin büyüme oranlarındaki düşüşten olumsuz etkilenmesine neden olabilecektir (Arslan, 2017,4).

3.2. Türkiye'de Beyin Göçü

Türkiye'de göç kavramının tarihine bakıldığında özellikle terör kaynaklı göçün 1980'ler son-ra başladığı görülmektedir. Uluslararası boyutta ise 1950-1960 yıllarında Almanya'nın iş gücü açığını karşılamak amacıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Genel olarak doğudan batıya doğru bir göç söz konusudur (Aksoy, 2012, 296).

Türkiye'de de son yıllarda özellikle ülkemizden çok sayıda göç eden çeşitli meslek gruplarına sahip iyi yetişmiş insanları geri kazanmak ve yabancıları ülkemize çekebilmek için çeşitli

çalışmalar yürütülmektedir (Yalçinkaya, 2017, 1646). Transnasyonalizm, sosyal ve ekonomik anlamda daha konforlu bir hayat arayışında olan göçmenlerin sıkı ilişki ağları üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda son dönemde artış gösteren terör, savaş, iklim değişikliği, ekonomik ve sosyal nedenlerle Dünya'da giderek arttığı görülmektedir. Özellikle de Türkiye'nin aldığı uluslararası göç düşünüldüğünde göç olgusunun transnasyonalizm yaklaşımı ile irdelenmesi ve bunun küresel anlamda da önemli bir konu olduğunu göstermektedir (Özmete, Arslan, 2018, 175). Aslında daha huzurlu ve daha rahat bir hayat sürme arzusu da beyin göçünü destekleyen bir yapı çizmektedir. Beyin göçü konusundan bahsedildiğinde, sözü edilen değişkenler net olarak görülmektedir, göç eden, sahip olduğu eğitim ve fikri sermayesinin en iyi değerlendireceğini düşündüğü yere göç etmektedir.

Göç alan ülke fikri bir zenginliğe ulaşmaktadır. Göç veren ülkeler ise her anlamda ciddi bir beyin hizmeti kaybıyla karşı karşıya kalmaktadır (Balanuye, Halıcı, 2006, 25). Örneğin, 1976 yılından 1985 yılına kadar Hindistan'ın verdiği beyin göçünün maliyeti yaklaşık 51 milyar Dolar olarak hesaplanmaktadır (Balanuye, Halıcı, 2006, 25). Türkiye'de ise aralıksız devam eden bir göç anlayışı söz konusudur. Eğitim derecesi yüksek olan Türkler sürekli olarak göç etmektedir (Türkan İpek, 2018, 99-101). Gelişme süreçleri devam eden ülkelerin sermayelerini ve iş gücündeki verimliliği arttırmak için eğitim düzeyi yüksek nitelikli kişileri elinde tutması ve diğer ülkelerde bu vasıflara sahip kişileri ülkeye çekmeye çalışması gerekmektedir. Nitelikli ülkelerden bilgi ithal etmenin en kolay yolu bu ülkelerden ülkeye gelecek olan yeni ve nitelikli beyinlerdir (Vatansever Deviren, Taşkiran, 2014, 2

Yöntem

Araştırmanın amacı Türkiye'de beyin göçü konusunun irdelenmesi ve nedenlerinin ortaya konulmasıdır. Yapılan araştırma kapsamında farklı ülkelere göç etmiş kişilerle derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşülmüştür. Daha sonrasında verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma kapsamında 5 kişiden oluşan katılımcıya neden doğup büyüdüğüleri ülkeden başka bir ülkede yaşamayı tercih ettikleri sorulmuştur. Katılımcıların ülkeleri yerine başka bir ülkede yaşamaya yönelten sebepler araştırılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen sorular

1. Eğitim durumunuz nedir?
2. Çalışma alanınız ve mesleğiniz nedir?
3. Kaç senedir başka bir ülkede yaşıyorsunuz? İlk olarak hangi amaçla bu ülkeye geldiniz?
4. Bulunduğunuz ülkede yaşamayı seviyor musunuz?
5. Tekrar Türkiye'ye dönmek ve yaşamak ister misiniz?
6. Evli misiniz? Ülkenizden bir kişi mi veya yabancı uyruklu mu?
7. Doğup büyüdüğünüz ülkeden ayrılmaya ve başka bir ülkede yaşamaya sizi ne yönlendirdi?
8. Ailenizle ilişkileriniz nasıl? Anne baba ve diğerleri?
9. Ailenizde ve yakın çevrenizde sizden başka yurt dışında yaşayan var mı?

1. Katılımcı (38 yaşında, erkek, Birleşik Arap Emirlikleri/Dubai)

Üniversite mezunu, mühendis, teknoloji sektörü çalışanı, 4 senedir, hayat şartları pahalı olduğu için aslında aldığımız maaşın büyük bir kısmını burada harcamak zorunda kalıyorsunuz. Ülkemle bağımın devam ettiğini düşünüyorum elimden geldiğince gelip gitmeye çalışıyorum. Bekarım, kendimi bildim bileli hep başka bir ülkede yaşamak istiyordum. Yaşadığım kültürün dayattığı yapı beni bunaltıyordu. Daha rahat bir hayat yaşama isteğiyle yurt dışında yaşamayı tercih ettim. Burada ülkemde fırsat bulamadığım bir pozisyonda CEO olarak çalışıyorum. Türkiye’de böyle bir şirkette bu pozisyonda iş bulmam mümkün değildi. Ailem sürekli ziyaretime geliyor ben de gidiyorum. Çevremde arkadaşlarım yurt dışında yaşamayı tercih ettiler genelde. Ailemde yurt dışında yaşayan yok. Tek çocuk olduğum için ülkemde sevdiğim arkadaşlarım vardı ancak ailemden çok sık görüştüğüm başka kimse yok.

2. Katılımcı (50 yaşında, erkek, Almanya)

Yüksekokul mezunu, aşçı, restoranı var, 25 senedir. Buraya gelmemdeki temel neden ülkemde istediğim koşullarda bir iş bulamamamdı. Daha sonra geldiğim ilk sene eşimle tanıştım. Türk bir ailenin burada yaşayan kızıydı. Evlendikten sonra da geri dönmeyi hiç düşünmedim. Burada Türk mutfağı restoranım var. Türkiye’de olsaydım buradaki kadar iş yapabilir miydim bilmiyorum. İki kızım var onlarda burada okudular ve büyüdüler. Ülkemde olsam onlara buradaki kadar iyi bir eğitim verebilir miydim emin değilim. Sadece bazı adetlerimizi özledim. O zaman da memlekete gidiyoruz ailecek. Yılda iki üç kere gitmeye çalışıyorum. Kız kardeşim Türkiye’de yaşıyor. Sık sık onlar da geliyor biz de gidiyoruz.

3. Katılımcı (33 yaşında, kadın, İngiltere).

Yüksek Lisans mezunu, çalışmıyor, 2 senedir. Aslında ülkemi çok seviyorum. Buraya gelmemizin en önemli nedeni eşimin aldığı iş teklifi. Çalıştığı şirket yüksek bir maaşla burada iyi bir görev teklif etti. Çok düşündük, oğlumuz daha 8 aylıktı buraya geldiğimizde şimdi burada kreşe gidiyor. Türkiye’de olsak uzun süre kreş arayacaktık. Oysa burada kolaylıkla ona bir kreş bulduk. Genel olarak alıştığım şeyleri özledim. Bazen kendimi çok yalnız hissediyorum. Dillerini bilerseniz de kültüre alışmak çok zor. Ben tek çocuğum kardeşimi kuzenim yok aile ilişkilerimiz çok sıkı değildir. Onun için annem hariç pek özlediğim kimse yok aslında.

4. Katılımcı (40 yaşında, kadın, Kanada)

Yüksek lisans mezunu, İngilizce öğretmeni, yurt dışı göçmen danışmanlığı yapıyor. Uzun bir zaman eşimle planladığımız bir tercihti buraya gelmek. Kendi ülkemde bulamadığım fırsatları burada buldum. Çok mutluyum keşke daha önce gelseydim diye düşünüyorum. Herhangi bir yabancılık çekmedim. Bulduğumuz ülkede zaten genel olarak çok fazla göçmen var. Oğlumun burada gelecekte daha iyi şartlarda yaşayacağını düşündüğümünden dolayı çok mutluyum. Kardeşim yok, annemi 20 yaşımdayken kaybettim. Beni aslında Türkiye’ye bağlayan pek bir şey yoktu. Kendimi hep zaten başka bir kültürden hissediyordum.

5. Katılımcı (39 yaşında, kadın , Amerika)

Yüksek lisans mezunu, matematik öğretmeni, eşimden ayrıldıktan sonra kendimi geliştirmek ve eğitim almak için Amerika’ya gittim. 5 sene kaldıktan sonra dönme kararı verdim. Ülkemi, insanları birçok şeyi özledim. Hiçbir yer insanın doğup büyüdüğü yer gibi olamaz. Benim amacım dil öğrenmekti. Yeni fikirler öğrenmekti. Yeteri kadar öğrendiğimi düşünüyorum. En önemli konu insan yabancı bir ülkeden her zaman kendini yabancı hissediyor bence. Yani tam

olarak onlardan olamıyorsunuz. Her zaman göçmen olduğunuzu hissettiriyorlar sanki. Bu yüzden ben ülkeme dönmeyi tercih ettim. Kardeşlerim var. İki kardeşim var bir erkek, bir kız kardeşim var. Bence aile önemlidir.

Analiz ve bulgularının yorumlanması

Katılımcılara sorulan sorular göstermiştir ki kişiler daha iyi bir hayata sahip olma hayali ve umuduyla başka bir ülkeye göç etmişlerdir. Özellikle gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelere göç ettikleri görülmektedir. Ülkesine geri dönme istediğinin erkeklerde daha düşük olduğu görülmektedir. Kadınlardan sadece biri ülkesine geri dönmeyi istediğini ve döndüğünü belirtmiştir. Özellikle evli olan ve eşiyle birlikte başka bir ülkede yaşayan kişilerin oradaki hayata daha kolay adapte oldukları görülmektedir. Özellikle eğitim durumu yüksek olan kişilerin öğretmen, mühendis gibi başka bir ülkede yaşamayı daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle annesi babası ayrı olan gençlerin ve kardeşi olmayan gençlerin yurt dışında hayat kurma konusuna daha kolay adapte oldukları görülmektedir. Aslında geleneksel bir aile yapısında ve geleneksel kültürde yetişen kişilerin başka bir ülkede hayat kurma konusunda daha çekimser kaldıkları görülmektedir. Aileye aşırı bağlı olan kişilerin tek başına yabancı bir ülkede yaşamayı benimsemesi daha az görülmektedir.

Sonuç

Yaşadığı kültürel yapıdan kaçmak için başka bir ülkede yaşamayı tercih ettiğini belirten kişi sayısı birdir (1).

Bekar olan kişilerin başka bir ülkede yaşamayı tercih etme durumları daha yüksektir.

Tek çocuk olması ve aile bağlarının çok sağlam olmaması da başka bir ülkede yaşama tercihini etkileyebilmektedir.

Doğduğu ülkede iş bulamama durumu da başka bir ülkede yaşamayı tercih etme nedeni olarak görülmektedir.

Gittiği ülkede evlenip aile kuran kişilerin bu ülke kültürüne daha kolay adapte olduğu görülmektedir.

Tek çocuk olan kişilerin yurt dışında yaşama tercihlerine daha kolay karar verdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan kişilerin başka bir ülkenin kültürüne adapte olma sürecini yaşadıkları ve kültürel adaptasyon konusunda zorlandıkları görülmektedir.

Aile bağlarının zayıf olması, anne ve babanın hayatta olmaması, bekar olma gibi durumların başka bir ülkeye göç etme sürecindeki karar verme sürecini kolaylaştırdığı görülmektedir.

Kardeşleri ve ailesiyle ilişkilerinin önemli olduğunu vurgulayan bir katılımcı, yurt dışında bir süre yaşadktan sonra dönme kararı aldığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında kadınların erkeklere göre yurt dışında yaşamaya daha çok eğilimli oldukları görülmektedir.

Kadınların daha çok eş durumu ve dil öğrenme gibi durumlar için yurt dışına gitmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

Erkek katılımcılar kendi ülkelerinde bulamadıkları olanakları ve iş imkanlarını bulmak amacıyla başka bir ülkede yaşamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar bulundukları ülkenin kendi ülkelerin de bulamadıkları iş fırsatı olanağını kendilerine sunduğu için tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Aile bir toplumun temel yapı taşıdır. Aile içinde ki iletişim ve rollerdeki uyum bireyin gelecekte nasıl biri olacağını ve nasıl bir hayatı olacağını temelini oluşturmaktadır. İyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir baba kavramları çok yüzeyseldir. Önemli olan saygı gösteren, sorumluluk sahibi, vatanını, yaşadığı kültürü bilen ve önemseyen, yaşadığı topluma duyarlı olan bireyler yetiştirebilmektir. Vazgeçen, sorumluluk almayan, kendi kültürüne yabancılaşmış bireyler kendi yetiştirecekleri çocukları da aynı şekilde sorumluluk duygusundan uzak yetiştirecektir. Bu anlamda hem ailelere, hem eğitim kurumlarına hem de Türk toplumuna görev düşmektedir. Ülke içindeki yaşam koşullarının yüksek eğitim seviyesine sahip gençler için uygun hale getirilmesi, ailelerin çocuklarına kültür, toplum gibi kavramları ve yaşadıkları kültürü öğretmek büyütmeleri beyin göçünün önüne geçilmesi için önemli noktaları oluşturacaktır.

Değerlendirme

Beyin göçünün önüne geçmek demek ülkenin gelişmesini, iç ve dış sermayesinin artmasına imkan sağlamak demektir. Bu anlamda gelecekteki araştırmalarda beyin göçünün önüne geçmek için neler yapılabileceği konusunda araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu konunun derinlemesine araştırılması ve incelenmesi önem teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Alpago, Hasan, Yıldırım, Burcu, (2018), “Emek Piyasasında Paradigma Değişimi”, İBAD Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3/2, s. 20-30.
- Aksoy, Behiye, (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5/20, s. 293-303.
- Aktaş, Munise Tuba, (2014), “Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir mi?”, Ak-saray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7/1, s.37-48.
- Arslan, Neslihan, (2017), “Beyin Göçü ve Diaspora Ağları”, Sosyal Siyaset Konferansları, 73, 2, s.1-33.
- Balanuye, Çetin, Halıcı, Emrehan, (2006), “Sürdürülebilir Gelişme Beyin Göçü ve Bilişim Felsefi Bir Perspektif”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5, 18, 22-29.
- Bayraç, Naci, Doğan, Emrah, (2018), “Teknoloji Yoksulluğu ve Türkiye’de İhracatın İthalata Olan Bağımlılığı”, International Journal of Social Inquiry, 11, 1, s.17-42.
- Cereci, Sedat, (2015), “Türkiye’de Geleneksel Kültürden Popüler Kültüre Kültürel Değişim – Televizyon Etkeni”, Medeniyet Sanat İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi, 1, s.9-18.
- Çıblak, Nilgün, (2008), “Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması”, Tü-bar, 23, s.39-50.
- Doğan, Atılgan, (1986), “Beyin Göçü”, TKDB, 35, 3, s.27-36.
- Emsen, Ömer Selçuk, (1994), “Atatürk Üniversitesinden Beyin Göçü Olayına Bir Bakış”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 10, 3, 4, s.283-299.

- Gökbayrak, Şenay, (2007), “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63, 3, s.65-82.
- Hacısalıhoğlu, Elif, (2015), “Kitap İncelemesi: Prekarya Yeni Tehlikeli Bir Sınıf mı?”, Ankara Üniversitesi Dergisi, 70,1, s.249-253.
- Kocaoğlu, N. Kaan, (2016), “ABD Göçmenlik Reformunun Ana Hatları ve Türk Amerikan Toplumuna Etkisi”, Ankara Barosu Dergisi, 1, s.275-302.
- Karaca, Nesrin, (2012), “Bilim, Kültür ve Sanatın Bir Karakter Odağında Kesiştiği Eser: Bir Bilim Adamının Romanı”, Batman University Journal of Life Sciences, 1, 1, s.997-1012.
- Köktürk, Abdullah, (2016), “Modern Dünya Sistemi 2. Cilt Avrupa Dünya Sisteminin Pekiştirilmesi ve Merkantilizm”, Tarih Kritik, 2, s.1600- 1750.
- Kurtuluş, Berrak, (1999), “Amerika Birleşik Devletlerine Türk Beyin Göçü”, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Kurtuluş, Berrak, (1988), “Beyin Göçü, Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 46, s.171-186.
- Öncü, Emine, Selvi, Hüseyin, Sümbüle K. Vayisoğlu, Halil Ceyhan, (2018), “Hemşirelik öğrencilerinde Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği geliştirilmesi: güvenirlik ve geçerlik çalışması”, Çukurova Medical Journal, 43, 1, s.207-2015.
- Öz, İsmail, Laloğlu, Pınar (2018), “Beyin Göçü Açısından Yabancı Uyruklu Öğretim Elemanlarının Kazanımı: Erzurum Atatürk Üniversitesi Örneği”, 22, 2, s.1093-1112
- Özeltürkay, Eda Yaşa, Bozyiğit, Sezen, (2017), “Postmodern Tüketim Ekseninde Çocuk Doğum Günü Kutlamaları: Keşifsel Bir Araştırma”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 9, 17, s.155-166.
- Özmete, Emine, Arslan, Ezgi, (2018), “Göç: Transnasyonalizm ve Transnasyonal Sosyal Hizmet”.
- Standing, Guy, (2014), Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf. İletişim Yayınları.
- Smith, Philips, (2007), Kültürel Kuram, Babil yayınları.
- Türkan İpek, Zeynep, (2018), Political Participation And Media Use Of Highly Qualified Migrants, Viraverita E Journal, 8, s.99-122.
- Vatansever Deviren, Nursen, Daşkiran, Filiz, (2014), “Yurt Dışında Eğitim Görüp Geri Dönen Öğretim Elemanlarının Beyin Göçüne Bakışı Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği”, 41, s.1-10.
- Yalçinkaya, M. Hakan, Dülger, Selen, (2017). “Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye”, Journal of Social and Humanities Sciences Research, 4, 14, s.1646-1654.
- Yavuzer, Hasan, (2010), “Eğitim Durumu ve Beyin Göçü Bakımından Amerika’daki Türkler”, Karedeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 8, s.89-107.
- Yılmaz Şener, Meltem, Türgen, Gonca, (2018), “Kesin Dönüş mü, Yoksa Tekrar Göç Etme Hazırlığı mı? Nitelikli Türk Göçmenlerin Almanya ve Amerika’dan Geriye Göçü”, 21, 1, s.311-377.

Yüce Dural, Betül, (2010), “Geçiş Ekonomilerinden Avrupa Birliğinin Eski Üyelerine Göç Sorunu”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26.

<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/yurtdisina-giden-ogrenci-sayisi-artti-41153073>Erişim:
04.10.2019 – 23.35